

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

Л.І. Лачкова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

І.Б. Чернікова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ВИМОГА КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Компетентністний підхід в освіті визнано одним із шляхів оновлення змісту освіти і навчальних технологій у розвинутих країнах світу: Німеччині, Франції, Австрії, Канаді та ін.

Компетентністний підхід є концептуальним орієнтиром і для вищих навчальних закладів України, у тому числі і нашого університету

Упровадження компетентнісного підходу в освіту передбачає, що освітній процес має бути спрямований на формування і розвиток у особистості ключових компетенцій, а випускники вищих навчальних закладів повинні володіти ключовими компетенціями як для успішної роботи, так і подальшої освіти.

Увага освітян до компетентнісного підходу пояснюється тим, що сучасні вимоги ринку праці передбачають суттєві зміни змісту та методів підготовки фахівців, оскільки саме набуття життєво важливих компетенцій є головною передумовою успішної самореалізації випускника вищої школи у суспільстві, а також передумовою стабільного розвитку самого суспільства.

Готовність суспільства щодо запровадження компетентнісного підходу у системі освіти в Україні повною мірою виявлено в основних освітніх документах: новому Законі про вищу освіту, Концепції розвитку економічної освіти, в яких визначаються сутність компетентності фахівця, стандарти освіти, характеризуються рівні вищої освіти та ключові компетенції фахівців, які ним відповідають. Згідно нового закону України «Про вищу освіту» якість вищої освіти оцінюється саме через рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетенцій, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Найбільш значущими завданнями національних систем освіти за компетентнісною концепцією ЮНЕСКО визначено такі:

- навчитися жити разом;
- навчитися пізнавати;
- навчитися робити;
- навчитися бути.

Ці чотири системоутворюючі освітні цілі визначають життєво важливі – ключові компетенції, на формування яких має спрямовуватись сучасна освіта. За основні ключові компетенції фахівці визнають такі: компетенція в галузі рідної мови, іноземних мов, математична та фундаментальна, природничо-наукова та технічна компетенції, комп'ютерна і навчальна компетенції, міжособистісна, міжкультурна, соціальна, громадянська компетенція; компетенція підприємництва та культурна компетенція.

Перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію освіти з процесу на результат, у зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток у випускників здатності практично діяти, застосовувати набутий досвід успішних дій у конкретних життєвих ситуаціях, забезпечення у випускників спроможності професійно і соціально адаптуватися до реальних запитів ринку праці, що швидко змінюються.

Порівняння характерних відзнак компетентнісного підходу з некомпетентнісним (знансєвим) свідчить про те, що компетентністний підхід, не заперечуючи ролі знань, умінь і навичок, акцентує увагу на готовності студента використовувати отримані знання для розв'язання реальних проблем, є одним із чинників, що сприяє модернізації змісту освіти.

У формуванні ключових компетенцій у випускників вищого навчального закладу вирішальну роль відіграють зміст освіти, освітнє середовище навчального закладу, організація навчального процесу та освітні технології.

У міжнародному освітньому просторі впроваджено та успішно реалізуються на практиці технологічні схеми, що надають змогу втілити у життя головні ідеї компетентнісного підходу. Складовими процесу формування базових компетенцій у студентів є навчання:

- життєвих навичок;
- міждисциплінарних знань і вмінь;
- креативності, критичному мисленню;
- формулюванню завдань, пошуку ефективних способів їх виконання, оцінюванню своїх можливостей і ресурсів, аналіз результатів діяльності тощо;
- наукового пізнання (висунення гіпотез, моделювання, аналіз й узагальнення результатів діяльності тощо).

Серед зазначених складових важливу роль у формуванні ключових компетентностей відіграють саме міждисциплінарні зв'язки, які є конкретним виразом інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні у науці та суспільстві. Зв'язок між навчальними дисциплінами є перш за все віддзеркаленням об'єктивно існуючого зв'язку між

окремими науками, між наукою і різними видами практичної діяльності. Використання міждисциплінарних зв'язків допомагає формуванню у студентів цілісного уявлення про майбутню професію. За допомогою багатосторонніх міждисциплінарних зв'язків здійснюється найповніша реалізація професійно-освітніх можливостей кожного студента, полегшується розуміння студентами процесів і явищ на основі зіставлення фактів з різних галузей знань, закладається підґрунтя щодо комплексного сприйняття навколишнього світу, дієвого підходу до вирішення складних проблем реальної дійсності. Тому міждисциплінарні зв'язки є важливою умовою і вимогою компетентнісного підходу сучасної парадигми освіти.

Успішній реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі сприяє розуміння їх типів, у числі яких доцільно виділити такі: навчально-міждисциплінарні прямі зв'язки, дослідно-міждисциплінарні прямі зв'язки, ментально-опосередковані зв'язки та опосередковано-прикладні міждисциплінарні зв'язки.

Проведений аналіз застосування міждисциплінарних зв'язків під час підготовки фахівців за спеціальностями обліково-фінансового факультету нашого університету дозволив встановити певні надбання педагогічного колективу з цього напрямку роботи.

Професорсько-викладацьким складом кафедр фінансів та бухгалтерського обліку на основі досліджень структурно-логічних зв'язків дисциплін у навчальному процесі та створення структурно-логічних схем спеціальностей розроблено стандарти вищої освіти ХДУХТ за спеціальностями «Фінанси і кредит», «Облік і аудит».

З метою раціональної організації навчального процесу здійснюється управління міждисциплінарними зв'язками через розроблення робочих програм навчальних курсів спеціальностей обліково-фінансового факультета та їх взаємного узгодження. Організація такого управління здійснюється на основі положень компетентнісного підходу, які проголошують, що для розв'язання реального життєвого завдання часто є потреба у знаннях із різних предметів, при цьому існують пізнавальні уміння й поведінкові норми, спільні для усіх предметів. Міждисциплінарні зв'язки дозволяють врахувати ці потреби.

У формуванні ключових компетенцій фахівців за спеціальностями обліково-фінансового факультету задіяні різні типи міждисциплінарних зв'язків. Для розкриття зв'язку між ними і створенню науково-практичних передумов для використання у навчальному процесі за спеціальностями факультету побудовано схеми міждисциплінарних зв'язків за усіма рівнями вищої освіти. Ці схеми дозволяють визначити тип міждисциплінарних зв'язків між дисциплінами навчальних планів і використати їх для проведення

інтегрованих навчальних занять, створення методичного забезпечення для міжпредметних ділових, рольових ігор, практик, тренінгів тощо.

Наприклад, згідно схеми, за навчальним планом з підготовки бакалавра за напрямом «Облік і аудит» дослідно-міждисциплінарні прямі зв'язки поєднують такі дисципліни навчального плану як «Статистика», «Статистика ринку товарів і послуг», «Аналіз інвестиційної діяльності» і різні види тренінгів: з інформатики, обліку, комплексний тренінг з професійної і практичної підготовки.

Для визначення кола дисциплін, які формують певну ключову компетенцію фахівця і ефективного використання міждисциплінарних зв'язків, побудовано схеми формування професійних компетенцій за освітніми рівнями спеціальностей обліково-фінансового факультета. Так, відповідно до зазначених схем, міжособистісну, міжкультурну, соціальну, громадянську компетенцію фахівця за освітнім рівнем бакалавр напряму «Облік і аудит» формують такі дисципліни як «Історія України», «Філософія», «Політологія», що дозволяє викладачам цих дисциплін використовувати різні види міждисциплінарних зв'язків: за фактами, поняттями, законами, теоріями наук, а також з навичок, що формуються, використанню педагогічних прийомів і методів тощо.

Позитивні результати у формуванні ключових компетенцій випускників зі спеціальностей обліково-фінансового факультету через застосування міждисциплінарних зв'язків виявляються у процесі практичної підготовки студентів. Так, наприклад, у 6 семестрі за напрямом підготовки «Фінанси і кредит» в аудиторіях на базі науково-навчального центру нових інформаційних технологій ХДУХТ проводиться фінансово-аналітичний тренінг відповідно до затвердженої програми, спрямований на поглиблення знань і здобуття нових вмінь і навичок з фінансового аналізу, оподаткування, здійснення фінансово-аналітичних розрахунків, а також на формування творчої особистості, яка вміє поєднувати теоретичні знання, наукові здобутки для вирішення практичних завдань шляхом упровадження ділових і рольових ігор; розв'язання ситуаційних задач та посилення мотивації студентів до самостійної роботи. Навчально-методичне керівництво фінансово-аналітичним тренінгом здійснюють викладачі кафедр фінансів, обліку і аудиту, аналізу і статистики господарської діяльності.

Аналогічно на основі компетентнісного підходу з використанням міждисциплінарних зв'язків організовано і внутрішньовузівську фінансово-аналітичну практику, яка проводиться у 9 та 10 семестрах зі спеціальності «Фінанси і кредит» у комп'ютерних аудиторіях ННЦ НІТ з використанням пакетів прикладних програм, і спрямована на закріплення теоретичних знань з дисциплін соціально-

економічної і професійної підготовки та придбання практичних професійних навичок діяльності фінансового менеджера з різних видів фінансово-аналітичної роботи. При цьому формується дуже важлива ключова компетенція – інформаційних та комунікативних технологій. У підготовці навчально-методичного забезпечення та проведенні внутрішньовузівської фінансово-аналітичної практики задіяні викладачі декількох кафедр університету: фінансів, економічного аналізу та статистики, прикладної економіки та інформаційних систем.

Міждисциплінарні зв'язки реалізуються також випусковими кафедрами при проведенні індивідуальної роботи із студентами (комплексні курсові роботи), а також при проведенні державної атестації (комплексних державних іспитів за фахом, написання дипломної роботи).

З метою підвищення ефективності роботи щодо упровадження компетентнісного підходу і використання міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі, на наш погляд, доцільно:

1. Удосконалювати роботу щодо складання навчальних планів зі спеціальностей факультету, враховуючи досвід передових університетів Європи, спрямовуючи зусилля на зменшення кількості міні-дисциплін, насамперед тих, які слід розглядати як розділ повноцінного навчального курсу. Завелика кількість дисциплін призводить до перевантаження студентів і викладачів, а обмеженість навчального часу за ними не дозволяє запроваджувати тренінгові технології, організувати виконання комплексних завдань.

2. Розробляти міждисциплінарне навчально-методичне забезпечення навчального процесу за фахом, яке б передбачало комплексні лекції, практичні заняття, індивідуальні завдання для студентів.

3. Створювати міждисциплінарні комплекси активних методів навчання: ділові і рольові ігри, ситуаційні вправи, тренінги тощо.

4. Поширювати проведення різних видів занять з використанням міждисциплінарних зв'язків, зокрема бінарних, які передбачають проведення «спарених» занять за суміжними темами з двох дисциплін за участю двох викладачів і забезпечують багатогранний зв'язок між окремими дисциплінами навчального плану, сприяють осмисленню студентами причинно-наслідкових зв'язків, а також інтегрованих занять, які поєднують різні види діяльності, поширюють інформаційне поле, дозволяють використовувати набуті знання та навички у різних ситуаціях.

Удосконалення роботи із запровадження компетентнісного підходу на основі міждисциплінарних зв'язків дозволить оптимізувати навчальний процес, створити можливості для інтеграції наук, необхідних у майбутній діяльності фахівців.